ഹസ്ത്യലക്ഷണദീപികാ

കടത്തനാട്ടു ഉദയവൎമ്മ തമ്പുരാൻ

ജനരംജിനീ

അച്ചുക്കൂടത്തിൽ അച്ചടിപ്പിച്ചതു

നാദാപുരം

൲൭൰൩

അവതാരിക

—ooXoo—

നാട്യശാസ്ത്രം ജനങ്ങൾക്ക അറിവിനെയും രസത്തെയും കൊടുക്കുന്നതാണെന്ന സൎവ്വജനസമ്മതമാണല്ലൊ- എന്നാൽ ഇതിന്റെ പരിജ്ഞാനം ലെശം പൊലുമില്ലാത്തവൎക്ക വെണ്ടപ്പെട്ട ഏണങ്ങളൊട കൂടികളിക്കുന്നതും ഭൂതംകെട്ടി തുള്ളുന്നതും വളരെവ്യത്യാസമായി തൊന്നുന്നതല്ല- അതിനാൽ അല്പമെങ്കിലും അതിൽജനങ്ങൾക്ക അറിവുണ്ടായിരിക്കെണ്ടത ആവശ്യമാണെന്ന വിചാരിക്കുന്നു- അതിന്നവെണ്ടി നാട്യശാസ്ത്രത്തിന്റെ ഒരംഗമായ മുദ്രകളുടെ വിവരത്തെ കാണിക്കുന്നതായ ഈ ചെറിയ പുസ്തകത്തെ അച്ചടിപ്പിക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചതാണ- മലയാളികൾക്ക എളുപ്പത്തിൽ അൎത്ഥംമനസ്സിലാകുവാൻ വെണ്ടി മലയാളത്തിൽ ഒരുവ്യാഖ്യാനവും ചെൎത്തിട്ടുണ്ട- ഈ പുസ്തകം വളരെ അപൂൎവ്വമാകയാൽ മറ്റുപുസ്തകങ്ങളുമായി ഒത്തുനൊക്കുവാനും ചില അസൗകൎയ്യങ്ങളാൽ അച്ചടി പരിശൊധിപ്പാനും സംഗതിവരായ്കയാൽ അല്പം ചില തെറ്റുകൾ ഇതിൽവന്നുപൊയിട്ടുണ്ട- രണ്ടാമതും അച്ചടിപ്പിക്കുമ്പൊൾ അതുകൾ പരിഷ്കരിക്കുന്ന

എന്ന

ഹസ്തലക്ഷണദീപികാ.

—— ൦ ——

വാസുദേവം നമസ്കൃത്യ ഭാസുരാകാരമീശ്വ
രം ഹസ്തമുദ്രാഭിധാനാദീൻ വിസ്തരേണ ബ്രു
വീമ്യഹം ॥

സുന്ദരസ്വരൂപനായ ശ്രീനാരായണനെ നമസ്കരിച്ചിട്ട കൈമുദ്രകളുടെ പേര മുതലായതിനെ ഞാൻ വിസ്താരമായി പറയുന്നു.

ഹസ്തഃ പതാകൊ മുദ്രാഖ്യഃ കടകൊ മുഷ്ടിരി
ത്യപി കർത്തരീമുഖസംജ്ഞശ്ച ശുകതുണ്ഡഃ
കപിത്ഥകഃ ഹംസപക്ഷശ്ച ശിഖരൊ
ഹംസാസ്യഃ പുനരഞ്ജലിഃ അർദ്ധചന്ദ്രശ്ച
മുകുരൊ ഭ്രമരഃ സൂചികാമുഖഃ പ
ല്ലവസ്ത്രിപതാകശ്ച മൃഗശീർഷാഹ്വയ
സ്തഥാപുനസ്സർപ്പശിരസ്സംജ്ഞോ വർദ്ധമാന
ക ഇത്യപി ച അരാള ഊർണ്ണനാഭശ്ച മു
കുളഃ കടകാമുഖഃ ചതുർവിംശതിരിത്യേതെ
കരാശ്ശാസ്ത്രജ്ഞസമ്മതാഃ ൧

പതാകം മുദ്രാഖ്യം കടകം മുഷ്ടി കർത്തരീമുഖം ശുകതുണ്ഡം കപിത്ഥകം ഹംസപക്ഷം ശിഖരം ഹംസാസ്യം അഞ്ജലി അർദ്ധചന്ദ്രം മുകുരം ഭ്രമരം സൂചികാമുഖം പല്ലവം ത്രിപതാകം മൃഗശീർഷം സർപ്പശിരസ്സ വർദ്ധമാനകം അരാളം ഊർണ്ണനാഭം മുകുളം കടകാമുഖം ഇങ്ങിനെ

ഇരുപത്തിനാല കൈകളാണ മുഖ്യമായിട്ടുള്ളത.

നമിതാനാമികാ യസ്യ പതാക സ്സകരസ്മൃ
തഃ സൂര്യോരാജാ ഗജസ്സിംഹ ഋഷഭോഗ്രാ
ഹ തോരണേന്ദ്ര ലതാ പതാകാ വിചി
ത്രാ രഥ്യാ പാതാള ഭൂമയഃ ജലനം ഭാജനം
ഹമ്മ്യം സായം മാദ്ധ്യാഹ്നികം ജലനം ഉ പ
രികാ മുഷ്ടാസശ്ച ചരണം ചക്രമാസനം
അശനിർഗ്ഗോപുരം ചൈത്യം ശകടം സൈന്യ
കുഡ്മളകൌ ദ്ധ്വ കവാട മുപധാനഞ്ച പരി
ഘാംഘ്രി ലതാർഗ്ഗളെ ഷൾത്രിംശൽ ഭരതെ
നൊക്താഃ പതാകാ സ്സംസ്മൃതാ കരാഃ ന
ദിവസോ ഗമനം ജിഹ്വാ ലലാടം ഗാത്ര
മെവച ഉപശാന്തശ്ച ശബ്ദശ്ച ഭൂത
സൈകതപല്ലവാഃ ൧൦ അസംയുക്ത പ
താകാഖ്യാ ശേഷസ്യാ സ്സമീരിതാഃ

മോതിരവിരൽ മദ്ധ്യത്തിൽ മടക്കിയാൽ അതിന്നു പതാക മുദ്രയെന്ന പെര — ആദിത്യൻ രാജാവ ആനസിംഹം കാള മുതല തൊരണമാല വള്ളി കൊടിക്കൂറ തിരുമാല വഴി പാതാളം ഭൂമി നാഭിപ്രദെശം പാത്രം മാളിക സന്ധ്യാ മദ്ധ്യാഹ്നം മെഘം പുറം തൊട ഉത്ത്യൻ സഞ്ചാരം ചക്രം പീഠം വജ്രായുധം ഗൊപുരം ചൈത്യം വണ്ടി ശാന്തം കുടിലം വാതിൽ തലയണ കിടങ്ങുകാല തഴത ഇന്ന ബന്ന പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും ദിവസം ഗമനം നാവ നെറ്റി ശരീരം എന്നപൊലെ എന്നത ശബ്ദം ഭൂതൻ മണൽതിട്ട തളിര ഇരു ൧൦ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും പതാകമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

അംഗുഷ്ഠസ്യതു തൎജ്ജന്യാ യദ്യഗ്രേ മിളി

ത്തോ ഭവേൽ ൧൭ ശേഷാ വിശ്രുതിതാ യ
സ്യ മുദ്രാഖ്യസ്സകരോമതഃ പദ്മനം ചല
നം സർഗ്ഗസ്സമുദ്രസ്സാന്ദ്ര വിസൃതിഃ ൧൮
സർവ്വോ വിജ്ഞാപനം വസ്തു മുഖ്യത്രയോധ്യാ
നമേവച ഉപവീത മുഖ്യഃ പ്രോക്താ ൧൯
ദ്രാഖ്യാസ്സ്യത്രയോദശ ൨൦ പദ്യാസ്സു സം
യുതാഃ പ്രോക്താ നാട്യസിദ്ധാന്ത വേദിഭിഃ
ചിത്തം ചിന്താഭിലാഷശ്ച സഹയശ്ചൈ
വ തഥാസ്മൃതിഃ ൨൧ പദാഃ ജ്ഞാനശ്ച സൃ
ഷ്ടിശ്ച പഞ്ചാൽ പ്രാണോ പരാഭവേന ഭാ
വ്യർത്ഥശ്ചാനന്തരശ്ച ഛത്രത്രീ കടാദയോപി
താഃ ൨൨ അസംയുക്താ മുനീന്ദ്രൈസ്തു ക
രാ മുദ്രാഃ പ്രകാശിതാഃ

ചുണ്ടൻവിരലിന്റെയും പെരുവിരലിന്റെയും അഗ്രങ്ങൾ തമ്മിൽ തൊടുകയും ശേഷം വിരലുകൾ തൊടീക്കാതിരിക്കയും ചെയ്താൽ അതിന്നു മുദ്രാഖ്യമുദ്രയെന്നപേര. വചനം ചലനം സർഗ്ഗം സമുദ്രം എടതിങ്ങിയ്യ മറതി എല്ലാമെന്ന അറിയിക്ക സാധനം ഭരണം ധ്യാനം പൂണ്ടല നേരെമുള്ളത ഈ ൧൩- പദാർത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും മനസ്സ വിചാരം ആഗ്രഹം താൻ സ്മരണം ജ്ഞാനം സൃഷ്ടി പ്രാണൻ പരിഭവം പത്തവാനുള്ളത ഇല്ലെന്നുള്ളത ആയിരക്കാണക്കെന്ന ഈ ൧൨- പദാർത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും മുദ്രാഖ്യമുദ്രയിൽ കാട്ടണം.

അംഗുഷ്ഠാംഗുലി മൂലന്തു സംസ്പൃശേദ്വദി മ
ധ്യമാം ൨൩ മുദ്രാഭിധാന ഹസ്തസ്തു കടകാഖ്യം

പ്രയുജ്യേത്തദാ വിഷ്ണുഃ കൃഷ്ണോ ഹലീബലഃ
സുപർണ്ണം ഗുഹ്യം നിശാചരീ ച നിദ്രാപ്ര
ധാനം യോഷിൽ ശ്രീ വീണാതാരാസു ഉല്പ
ലം രക്ഷഃ കിരീടം പരിഘം വിശേഷഃ
സ്യന്ദനം പുനഃ ദ്വ സഹാർത്ഥാ വിംശ
തികരാ സ്സംയുക്ത കടകാഹ്വയാഃ കുസുമം
ദർപ്പണം നാരീ ഹോമ സേചദൊല്പ വാച
കം ച ശബ്ദസ്ത്വനീര സുരഭി നിർദ്ദിഷ്ടാഃ
കടകാഭിധാഃ അസംയുക്താ നവകരാ നാ
ട്യശാസ്ത്ര വിശാരദൈഃ ൨൦

മുദ്രാഖ്യമുദ്രവിടാതെ നടുവിരലിൻെറ അഗ്രം പെരുവിരലിൻെറ മുട്ടു തൊട്ടിച്ചാൽ അതിന്നു കടകമുദ്ര എന്നുപേര നാരായണൻ ശ്രീകൃഷ്ണൻ ബലഭദ്രൻ ശരം സുപർണ്ണൻ വെള്ളി രാക്ഷസി ഉറക്കം മുഖ്യസ്ത്രീ ശ്രീഭഗവതി വീണ നക്ഷത്രങ്ങൾ മാല ഉല്പലം രക്ഷസ്സ കിരീടം ഗദായുധം വിശേഷം തേര ഒന്നിച്ചുഎന്നത ഇന്ന ൨൦ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും കുസുമം കണ്ണാടി സ്ത്രീ ഹോമം വിശപ്പ അല്പമെന്നത യാതൊന്നെന്നത ആവനാഴി സൌരഭ്യമുള്ളത ഇന്ന ൯ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും കടകമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

അംഗുഷ്ഠസ്യ കനിഷ്ഠീപാർശ്വ മാശ്രിതാംഗുല
യഃ പരാഃ ആകുഞ്ചിതാശ്ച യസ്യ സ്യുസ്സ
ഹസ്തോ മുഷ്ടി സംജ്ഞകഃ ഏഷ സൂതോപ
വല്ഗ്ഗാലാവണ്യാ പുണ്യം ധൃതശ്ച ബന്ധ
നം യോഗ്യം സ്ഥിതിശ്ച ഗ്രന്ഥാകർഷണം
ചാമരം യമഃ ഖഡ്ഗ പങ്കമൊഷധി ശാ
ലീനശ്ച ഡോളാദാനം പ്രദക്ഷിണം വന

ന്നം ത്യാഗ കീത്തനേ ച വിക്രമസ്ഥാപനം ത
ഥാ വന്ദ ഉൽകിണ്ണം പ്രസവശൈത്ഥ്യപ ഥ
സ്യാന്യേ പഞ്ചവിംശതിഃ മുഷ്ടിസംജ്ഞാ
മുനീന്ദ്രൈസ്തു സംയുക്താഃ പരികീത്തി
താഃ വം പൃഷ്ഠാത്ഥശ്ച ഉരസ്ഥശ്ച ധിഗ
ത്ഥഃ സചിവസ്ഥാ ലംഘനം സഹനം
ദാന മനുവാദാ ജയം ധനുഃ വജ്ര അ
സ്യ ഛൈദ്യക വാക്യാൎത്ഥ ജരാ ഹരണേ ദൊ
ജ്ഞനു ആയുക്ത മുഷ്ടിനാമാനഃ കരാഃ പ
ഞ്ച ദശൈരാമിതാഃ മന്ന

ചുണ്ടൻവരലിന്റെ ഒരു അരുവിൽ പെരുവിരൽ തൊട്ടുകയും മറ്റുള്ള വിരലുകളെല്ലാം മടക്കുകയും ചെയ്യാൽ അതിന്നു മുഷ്ടിമുദ്ര എന്നുപെര — തെരതെളിക്കുന്നവൻ വരം സെന്നുദ്ധം പുണ്യൂ ഭൂതം ബന്ധനം ധൈര്യം ഗൃത ഇറിപ്പു കാലിന്റെ പുറവടി വലിക്കുക ചാമരാ അന്തകൻ ചളി ഔഷധം ശാപം കുമ്പള ദാനം പ്രദക്ഷിണം കഴിക്ക ഉപൈക്ഷിക്കുക കുന്തം വിക്രമം തപിക്ക വിതൃക പ്രസവം ഇതു ൨൫ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും വെവ്വെറെ എറ്റവും ധിക്കരിക്ക മന്ത്രി അതിക്രമിക്ക സഹിക്ക ദാനം സമ്മതം ജയം വില്ലു ഞെങ്ങൾ ഒന്ന വാൿചാതുൎയ്യം ഹരിക്ക ഭക്ഷണം ഇതു ൧൫ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രയിൽ കാട്ടുന്നു —

കനിയസ്യനഖായുക്ത തിസ്രസ്സന്നതാഃ
പരാഃ അംഗുഷ്ഠസ്യ യുജ്യന്തെ യാഗ്രപം സാ
സ്യൂശെൽ ദരശേഷാഃ വ്യ കൎത്തരിമുഖമി
ത്യാഹു ഹസ്തതന്ത്ര വെദിനാഃ യഥാ
ശ്രുതൌ ബ്രാഹ്മണെ ച കീൎത്തിഃ കംഠാറ്റ

ഹംസ്രുതം ചവ്യ ഗൂഢിസ്ഥിരഞ്ച വംശശ്ച
ക്ഷുദ്ധാശ്രുവണേ ഭാഷണേ ഗ ൌഖസ്വ്
നംഗ്ലഗയാ നാട്യശൈക്ഷ്യേത മ്ലേ നി പൂഃ ഗംലെചഃ
ചന്ദ കർത്തരീമുഖഹസ്താസ്തു സംയുക്താഃ
ഷോഡശസംതാഃ യുക്ത്വേതൈർക വച
നംവചനം സമയഃ ക്രമഃ നം ബഹൂക്തി
സ്വദേശേ ച മർത്ത്യാവഗ്രഹം വിരോധി
താ ബാലകോ ന്ക്ഷലശ്ചാപി ശ്രുത
ഷൈക്ത സ്സ്മൃതിരിതാഃ നഹ കർത്തരീമുഖ
ഹസ്താ അസംയുക്താ ദശൈവചി

ചെറുവിരൽ പൊക്കിയും പിന്നത്തെ മൂന്നുവിരലുകൾ അല്പം മടക്കിയും പെരുവിരലിന്റെ തലയെ ചൂണ്ടൻവിരലിന്റെ തലയിൽ ഒരുഭാഗത്ത് തൊടിക്കയും ചെയ്താൽ അതിന്നു കർത്തരീമുഖമുദ്ര എന്നു പേര — പാപം തള്ളി ബ്രാഹ്മണന്റെ യശസ്സ് ആനയുംടെ കൊമ്പ ഭേദനം ശ്രുതം ഗൂഢി തിരം വംശം പിശാചു കൾക്ക പാക ഗം അവസാനം നായാട്ടു ഈ പ്രതി പദാർത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും നിശ്ചയിക്ക സമയ ഭേദം ബഹുവചനം ഇങ്ങിൽ മനുഷ്യൻ ഗ്രഹം വിരോധം കൂട്ടികിരി ഇതു പദാർത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും കർത്തരീമുഖമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

ഭ്രൂലതേ വയഭാ വക്രാ തജ്ജന്യാംഗുഷ്ഠ സം
യുതാ സഹ നമിതാനാമികാ ശേഷ കുഞ്ചി
താ ഭഞ്ചിതേ തദാ പക്കതുണ്ഡക മിത്യാഹു
രാചാര്യാ ഭരതേഷ്ഠാഃ സമ ചന്ദ്രായ മ
ങ്കുശെ ചൈവ പക്ഷിണ്യേവ പ്രയുജ്യതെ

ചൂണ്ടൻവിരലിനെ പുരികംപോലെ വളച്ചും ചവി

ത്രുവിരൽ മടക്കി അതിന്മെൽ പെരുവിരൽ വെക്കുക യും മറ്റുള്ളവിരലുകൾ പൊങ്ങിച്ചുമടക്കയും ചെയ്യാൽ അതിന്ന് ശുകതുണ്ഡമുദ്ര എന്നു പെര — ആനതൊട്ടി പക്ഷി ഈരണ്ടുപദാൎത്ഥങ്ങൾമാത്രമെ ഈ മുദ്രയിൽകാട്ടെണ്ടു ഇവ്വ. അത്തുകൾ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും കാട്ടെണ്ടതാണ.

നമിതാനാമികാ പൃഷ്ഠ മംഗുഷ്ഠായദി സം
ഗ്ഗതൌൽ മദ്ധ്യ കനിഷ്ഠികാന്യ നമ്രാച യ
സ്മിംസ്തു സകരസ്തുതഃ കപിത്ഥാഖ്യശ്ച വി
ദ്വത്ഭിഃ നൃത്തശാസ്ത്ര വിശാരദൈഃ ലക്ഷ്മി
വാഗ്ഗുതാ സംശയഃ പിഞ്ഛ പാൎശ്വൈസ്തു
നിവൎത്തനം ബഹിഃ പൃഷ്ഠാവതരണെ പദ
വിന്യാസ ഇത്യപി ന്യ സംയുക്താസ്തു കപി
ത്ഥാംഘ്ര്യാ ദശഹസ്താ സ്സമീരിതാഃ * * * *

പവിത്രവിരൽ മടക്കിയും അതിന്മെൽ പെരുവിരൽതൊടിച്ചു നടുവിരൽ നല്ലവണ്ണം മടക്കുകയും ചെയ്താൽ അതിന്നു കപിത്ഥമുദ്ര എന്നുപെര — ലക്ഷ്മി സംശയം പീലി കുടിക്കാ തൊട്ടുക മടക്കുക പുറഭാഗം വഴിയെപുറം എറങ്ങുക കാലടിവെക്കുക ഈ ൧൦ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ട കപിത്ഥമുദ്രയിൽ കാട്ടുണം. • • •

അംഗുല്യശ്ച യഥാപൂൎവ്വം സംസ്ഥിതാ യദിയ
സ്യതു സഹംസാ ഹംസപക്ഷാഖ്യോ ഭ
ണ്യതെ ഭരതാദിഭിഃ സന്തു ചന്ദ്രോ വായു
ൎമ്മമഥശ്ച ദെവപൎവ്വത സാനവഃ നി
ത്യബാന്ധവ ശയ്യാശ്ച ശിലാ സുഖമരന്ദ്ര
നം രം വസനം വാഹനം വ്യാജ ശ്ശയ
നം പതനം ജനഃ താഡനം ചാമനഞ്ചൈ
വ വ്യാപനം സ്ഥാപനം തഥാ ൧ ആ ള

നം നമനഞ്ചാഥ മജ്ജനം ചന്ദനം തഥാ
ആലിംഗനഞ്ചാനുയാനം പാലനം പ്രാപ
ണം ഗദാ രുക് കപൊല മംസഃ കെശശ്ച
വിധെയാനുഗ്രഹെണ മുനിഃ ഇതിശബ്ദാഭി
ധെയശ്ച മത്സ്യപൂജന കഛപാഃ രുച ഹം
സപക്ഷാഖ്യ ഹസ്താസ്തു ചത്വാരിംശ ദു
യൊത്തരാഃ സംയുക്താ നാട്യശാസ്ത്രജ്ഞൈഃ
കഥിതാ മുനിപുംഗവൈഃ രുദ്ര യുക്തൽ ബ
ഹുക്തി ഭെദെതൾ ഇദാനീ മഹമഗ്ര
തഃ പരശൂചെർത്തി താഹപാന മുസംഗപ്രാപ്തി
വാരണെ രുദ്ര അയുക്ത ഹംസപക്ഷാ
ഖ്യാ ഹസ്താ ഏകാദശസംതാഃ
൯

വിരലുകളെല്ലാം ഉക്തപ്രകാരം തന്നെ നിൎത്തിവെച്ചാൽ അതിന്നു ഹംസപക്ഷമുദ്ര എന്നു പെര — ചന്ദ്രൻ വായു കാമദെവൻ ദെവന്മാര പൎവ്വതം കൊടുമുടി എല്ലാറ്റൊഴും ബന്ധുക്കൾ കിടക്കശിലാ സെതു ബിംബം മാറ പുനം വസ്ത്രം എടുക്കുക വ്യാജം കിടക്കുക വീഴുക ജനം അടിക്ക മംവെ വ്യാപിക്ക സ്ഥാപിക്ക വരിക നമസ്കാരം കുളിക്കുക ചന്ദനം ആലിംഗനം പിന്നാലെപൊക രക്ഷിക്കുക പറഞ്ഞയക്കുക ഗദാ കവിൾത്തടം ചുമല തലമുടി വിനയമുള്ളവൻ അനുഗ്രഹം മഹൎഷി ഇപ്രകാരം എന്ന മത്സ്യം പൂജിക്കുക ആമ ഇനുരു പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും നിങ്ങൾ വാളു കൊപം ഇപ്പൊൾ ഞാൻ എന്ന മമ്പിൽ എന്ന വെണ്മഴു ജ്വാലാ വിളിക്കുക സമീപപ്രാപ്തി തടുക്കുക ഇനുഹ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷമുദ്രയിൽ കാട്ടുന്നു

പുരതൊ മദ്ധ്യമാംഗുല്യാപി പൃഷ്ഠത സ്പൃഗ്ജ
ന്നീന്നയെൽ വന്ന കപിസ്ഥ ഹസ്തസ്സ്ത
ദാ പ്രാപ്നുയാൽ ശിഖരാഭിധാം സഞ്ചാരം
ചരണെന നെത്രദീൎഘനം മാൎഗ്ഗമാൎഗ്ഗണെ
രൌ കണ്ണന്നപാനം കരാശ്ലെഷെന സം
യുക്ത ശിഖരാസ്മൃതാഃ

കപിത്ഥമുദ്രായെ വിടാതെ നടുവിരലിനെ മുമ്പൊട്ടും ചുണ്ടൻവിരലിനെ വഴിയൊട്ടും നിൎത്തിയാൽ അതിന്ന ശിഖരമുദ്ര എന്നു പെര — നടക്കുക കാലുകൾ കണ്ണുകൾ കാണുക വഴി അന്വെഷണം മെവികൾ കൂടിക്ക ഇന ഏട്ടുപദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ട ശിഖരമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

സന്നതാ ശ്ശ്വചരാഗ്രാഃ സ്യുസ്പൃഗ്ജന്യാംഗു
ഷ്ഠമദ്ധ്യമാഃ യദി ഇതരെ ഹൊന്നതാ യ
ത്ര ഹംസാസ്യം തദീരിതം കനിഷ്ഠികാ ദൃ
ദ്ധ്യൂളിഃ പാണ്ഡരൊ നീലലൊഹിതെന ന
കരുണാ രൊമരാജിശ്ച സംസ്മൃതാ മുനിപും
ഗവൈഃ ഹംസാസ്യ ഹസ്താൽ പൃത്ഥഗ്ജ്ഞ
രഷ്ടാംഗ വഹ്നി സംയുതാഃ ദ്വാദ വഷാരംഭഃ
കെശരൊമ രെഖാത്രിവലി രിത്യപി ഞ
സംയുക്താസ്സ ഹതാരൊഹംസാസ്യാഖ്യാഃ
കരാസ്മൃതാഃ ൫൧

ചുണ്ടൻവിരലും പെരുവിരലും നടുവിരലും അഗ്രത്തിങ്കൽ തൊടിക്കുകയും അഗ്രങ്ങൾ ഇളക്കുകയും മറ്റുള്ള വിരലുകൾ പൊങ്ങിച്ചിരിക്കയും ചെയ്യാൽ അതിന്ന ഹംസാസ്യമുദ്ര എന്നു പെര — ദീക്ഷ മാൎദ്ദവം പൊടി വെളുത്തത നീലിച്ചത ചുകന്നത കരുണ രൊമരാ

ക്കി ഇതു വൃ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും വൎഷാ
രംഭം തലമുടി രേഖ വയററത്തുള്ള കുടികൾ ഇതു ന
പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും ഹംസാസ്യമുദ്രയിൽ
കാട്ടണം.

കരശാഖാസ്സു വിശ്ലിഷ്ടാ മദ്ധ്യം ഹസ്തത
ലസ്യ തു കിഞ്ചിദാകുഞ്ചിതം യസ്യ ഖുറിതം
സോംഗുലിഃ കരഃ ഭൂവ പ്രവൎഷം വമനം
വഹ്നിഃ പ്രവാഹഃ പ്രസാദഃ പ്രീതാമുഖ
ജഃ കന്ദലഞ്ചൈവ സന്താപഃ സംഭ്രമസ്സ
ദാ ഭ്രമ നദീസ്ഥാനം പ്രവാഹശ്ച ശരീ
രം നാട്യകോവിദൈഃ സംയുക്താംഗുലിനാ
മാനോ ഹംസാസ്യഃ പഞ്ചമശോഭിതഃ ശുഭ ത
യ്യ യുതാംഗുലിനാ മാനാ വൃതാവെവകരെന്ദ്
സ്തതെന്ദ്ര ശാഖാ ക്രോധശ്ച വിധാനാദി നി
ട്ടൃശാസ്ത്ര വിശാരദൈഃ ൧൭

വിരലുകളെല്ലാം തമ്മിൽ തൊടിക്കാതെ നിൎത്തുകയും കയ്യിന്റെ അടികുറഞ്ഞൊന്നു മടക്കുകയും ചെയ്താൽ അതിന്നു അംഗുലിമുദ്ര എന്നു പെര. — അതിവൎഷം. ശക്തി അഗ്നി കതിര കറിനാശങ്ങൾ. പ്രകാശം തലമുടി കംഡലം കൂട പരിഭ്രമം എല്ലായ്പൊഴും എന്നു നദിസ്ഥാനം ഒലിപ്പ ചൊര ഇതു എട്ടു പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും മരക്കൊമ്പ ദ്വേഷ്യം ഇതരണ്ടും ഒരുകൈകൊണ്ടും അംഗുലിമുദ്രയിൽ കാട്ടണം.

അംഗുഷ്ഠം തൎജ്ജനീഞ്ചാപി വജ്രയിത്വെതത
രാഃ ക്രമാൽ ഈഷദാകുഞ്ചിതാ യത്ര സോധ
ചന്ദ്രകരസ്തതഃ ഞ്ഞ യത്രൎത്ഥശ്ച കിമൎത്ഥ
ശ്ച വൈവൎണ്യ്യം ചാൎത്ഥനശ്ചലധന്യോതഥൈ

വംസ്തിശ്ചാപി തൂണം പുരുഷകന്തളം ഏ
സംയ്യുക്താസ്സ്വപദ്ധ ചന്ദ്രാഖ്യൌ ഹസ്താനവ
സമീരിതാഃ പ്രസ്ഥാനം മന്ദഹാസശ്ചാകിം
ശബ്ദശ്ചാപി കുസനം ല്യ അസംയുക്താ
ൎദ്ധചന്ദ്രാഖ്യാ ശ്ചതാരഃ സംസ്മൃതാഃ ക
രാഃ

പെരുവിരലും ചൂണ്ടാൻവിരലും ഒഴിച്ചു ശെഷമുള്ളവ ക്രമത്താലെ കുറഞ്ഞൊന്നു മടക്കിയാൽ അതിന്നു അൎദ്ധചന്ദ്രമുദ്ര എന്നു പെര — എങ്കിൽ എന്നത എന്തിനായിക്കൊണ്ടെന്ന പാരാവശ്യം ആകാശപ്രദെശം സ്വീകൃതി ദൈവം ഓൎമ്മത പല്ല പുരുഷന്മാരുടെതലമുടി ഇന്ന പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും പുറപ്പാട മന്ദഹാസം എന്തിന്ന നിന്ദാ ഇന്ന് പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും അൎദ്ധചന്ദ്രമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

മദ്ധ്യമാനാമികാ നമ്രെ അംഗുഷ്ഠോപി പ
രസ്പരം ശ്രിത യദ്യാരഭെരൻ സ്പൃശായ മുകു
ടസ്സുകരൊമതഃ ദംഷ്ട്രാ വിയൊഗൊ ജംഘാ
ച നിതംബൊ വെദസൊദരൌ ന്നറ നൃം
ഭെത്വാൾ്ളവലം വെഗിപിശാചഃ പൃഷ്ഠിനി
ത്ര്യപി എകാദശ സമാദിഷ്ടാ സ്സംയുക്താ
മുകുരാഃ കരാഃ ന്നൃ വിമതൊ ഭ്രമരൊ ര
ശ്മിഃ കൊപസ്സൂഷ്മ ച കങ്കണം ഗ്രിവാംഗ
ഭം നിരഷണൊ പിത്ര്യയുക്തമുകുരാനവ ന്നവ

നടുവിരലും മൊതിരവിരലും പെരുവിരലും മടക്കി അവററികളുടെ അഗ്രം തൊട്ടുവാൻ ആരംഭിക്ക തക്കവണ്ണം നിൎത്തിയാൽ അതിന്നു മുകുരമുദ്ര എന്നു പെര — ദംഷ്ട്രാവിരഹം കണങ്കാല അരപ്രദെശം വെദം സൊദ

രൻ ത്തുണ ഉരളു വെറം്ളുവൻ പിശാച പക്ഷി ഇ൭ ൧൧ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും അനിഷ്ടൻ വണ്ടു രശ്മി കോപം നപ്പുത വള കഴത്ത തൊട്ടുവള നി ഷേധം ഇ൭ ൯ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും മു കരമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

നമിതാ തജ്ജനി യസ്യ സപാസ്യോ ഭ്രമ
രാഹ്വയഃ ഗരുൽഗാനം ജലം ഛത്രം ദന്തി
കൎണ്ണൌമനീഷിഭിഃ ന്നപ ഭ്രമരാഖ്യാസ്യസം
യുക്താ ഹസ്താഃ പഞ്ചസമീരിതാഃ ഗന്ധ
ർവ്വാ ജനമഭിതിശ്ച രൊദനം നാട്യകോവി
ദൈഃ ന്നവ ഭ്രമരാഖ്യാ.സ്യപ സംയുക്താ ശ്ച
തപാരസ്സമീരിതാഃ

ചൂണ്ടുൻവിരൽ നടുവിൽ മടക്കിയാൽ അതിന്നു ഭ്ര മരമുദ എന്നു പേര — ചിറകപാട്ട ജലം കട ആനച്ചെ വികൾ ഇ൭ ൫ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും ഗ ന്ധൎവ്വൻ ഉണ്ടാക ഭയം കരയുക ഇ൭ ൪ പദാൎത്ഥങ്ങ ളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും ഭ്രമരമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

മദ്ധ്യമാനാമികാ പൃഷ്ഠ മംഗുഷ്ഠൌ യദി
സംസ്പൃശെൽ ന്നൂ കനിഷ്ഠികാ കഞ്ചിതാ
ച സൂചീമുഖകരസ്സസഃ ഭിന്ന മുല്പതനം
ലൊകോ ലക്ഷ്മണഃ പാതമന്ന്യതഃ ന്ന മാ
സൊ ഭ്രശിഥിലം പാദ്യൊ യുക്താ സ്സൂചീമു
ഖാദശ എകഃ കഷ്ടം ജഡൊന്ന്യശ്ച ബഷ്ഠ
ക്കിഃ ശ്രവണം കലാ ന്ന പരായമെതെ
രാജ്യശ്ച കിഞ്ചിത്സാക്ഷിഹി രാസനം ആഗ
ച്ഛ ഗച്ഛ യുദ്ധായ സൂചീമുഖകരാ സ
താഃ ന്നച്ച ഷൊഡ ശൈവഹി നാട്യജ്ഞൈഃ

രസംയുക്താ മനീഷിഭിഃ

നടുവിരലും മോതിരവിരലും മടക്കി അതുകളുടെ പുറത്ത പെരുവിരൽ ചെക്കുകയും ചെറുവിരൽ നല്ലവണ്ണം മടക്കുകയും ചെയ്താൽ അതിന്ന സൂചീമുഖമുദ്ര എന്ന പെര — ഭേദിച്ചുത മെല്ലെട്ടുപൊട്ടുക ലോകം ലക്ഷണൻ പതനം മറെറാന്ന മാസം പുരികം ശിഥിലം വാല ഇത്യാദി പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും ഒരുത്തൻ കഷ്ടം കൂടം അന്യൻ. ബഹുവചനം ചെവിക്കുലാ പറഞ്ഞ ഇവൻ ഇവര രാജ്യം അല്പം സാക്ഷി നിൎദ്ദേശിക്ക വാ എന്ന പോ എന്ന ഇത്യാദി പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും സൂചീമുഖമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

മുഷ്ട്യാനാമികാ മദ്ധ്യാ അംഗുഷ്ഠോ യദി
സംസ്ഥിതോ തൎജ്ജനീ യസ്മിന്ന തു
സൂചീമുഖാഃ പല്ലവാഃ സംകരസ്ഥഃ വ
ക്രേ പെവ്യുതശൃംഗഞ്ച ലോകം നെത്രഭി
ശക്തിമാ ഇത- മഹിഷഃ പരിഘഃ പ്രാസോ
ജന്തുശൃംഗഞ്ച വെഷ്ടനം സംയുക്താ പ
ല്ലവാഖ്യാസ്തു കരാ നവസമീരിതാഃ ൧൯ ഇ
ദം പഞ്ചധൂമശ്ച പക്ഷം വെത്രഞ്ച
ശാലയഃ അയുക്ത പല്ലവാഖ്യാസ്തു പാൎശ്വാഃ
ഷൾ സമുദീരിതാഃ ൨൦

പെരുവിരൽ മോതിര വിരലിന്റെ മുകട്ട ചെൎത്താൽ അതിന്ന പല്ലവമുദ്ര എന്ന പെര — വജ്രായുധം കൊടുമുടി പക്ഷികൾ കണ്ണിന്റെ നീളം പൊന്ന അയുധവിശേഷം കന്തം ജന്തുക്കളുടെകൊമ്പ ഇത്യാദി പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും ഉരം ചപ്പക്കുക വാല പുരകോല ധാന്യവിശേഷങ്ങൾ ഇത്യാ

ഭാവങ്ങളെ ഒരു കൈകൊണ്ടും പല്ലവമുദ്രയിൽ കാട്ടുന്നു.-

അംഗുഷ്ഠഃ കുഞ്ചിതാകാരസ്തർജ്ജനീ മദ്ധ്യമാ
ശ്രിതഃ യദി സ്യാൽ സകലൈരപ്യാകാശ
ത്രിപതാകാഹ്വനീയമുദ്രെയം ഉദ്ദ- അനുമാനം
മെപ്രാനാം ശരീരം യാചനം ബുദ്ധെ
രെപതെ ത്രിപതാകാഖ്യാ സ്സംയുക്താ സ്സംസ്ഥി
താഃ കരാഃ ഉദ്ദ

പെരുവിരൽ കുറഞ്ഞൊന്നു മടക്കി ചൂണ്ടാണിവിരലിന്റെ ഒരു മുട്ടു ചെർത്താൽ അതിന്നു ത്രിപതാകമുദ്രയെന്നു പെര— അനുമാനം ആദി എടൊ എന്നു വിളിന്നം ശരീരം യാചിക്കുന്നു ഈ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ടു ത്രിപതാക മുദ്രയിൽ കാട്ടുന്നു.-

മദ്ധ്യമാനാമികാ മദ്ധ്യമംഗുഷ്ഠൊ യദി സം
നാശെൽ മൃഗശീൎഷക ഹസ്തൊയം കഥി
തഃ കവിപുംഗവൈഃ ഉദ്ദ- അവ്യക്ത എ
വ ഹസ്തൊയം മൃഗശ്ച പരമാത്മനി

നടുവിരലും മൊതിരവിരലും അല്പം മടക്കി അവറെക്കൂടെ ഉള്ളിൽ നടുവിലെ രെഖയൊട പെരുവിരലിന്റെ തലതൊടീച്ചാൽ അതിന്നു മൃഗശീൎഷക മുദ്ര എന്നു പെര— മൃഗം പരമാത്മാവ ഇൻ രണ്ടു പദാൎത്ഥങ്ങളെ മൃഗശീൎഷക മുദ്രയിൽ കാട്ടുന്നു ഇതുകൾ രണ്ടു കൈകൊണ്ടും ആകുന്നു-

സ്പൃശെൽ പ്രദെശിനീയത്ര രെഖാ മംഗു
ഷ്ഠ മദ്ധ്യഗാം ഉദ്ദ- കുഞ്ചിതൊദഞ്ചിതാ
ശ്ലെഷാ സ്സൎപ്പശീൎഷാ വൎദ്ധമാനകഃ സ്ത്രീ
കുണ്ഡലം രത്നമാലാ ജ്ഞാനയൊഗീച ഭദ്ര

ഭിഃ ദൃഢ അംഗുഷ്ഠേഃ ചിഹ്നസ്യാഃ ഷൾ
സംയുതാ വർദ്ധമാനകാഃ ആവൎത്താ നാഭി
കൂപൈശ്ച ത്രയോ ഹംസാസ്യ സംയുതാഃ

ചുണ്ടൻവിരല പെരുവിരലിന്റെ നടുവിലെ രെഖയിൽ ചെക്കയും മറ്റുള്ള വിരലുകൾ ക്രമെണ പൊങ്ങിച്ചു മടക്കയും ചെയ്താൽ അതിന്ന വൎദ്ധമാനകമുദ്ര എന്ന പെര— സ്ത്രീകളുടെ കണ്ഠലം രത്നമാല കുട്ടയൊഗി പെരുമ്പറ ആനക്കാരൻ ഇങ്ങിനെ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടും ചുഴിച്ചു നാഭിപ്രദെശം കിണറ ഇങ്ങിനെ പദാൎത്ഥങ്ങളെ ഒരുകൈകൊണ്ടും വൎദ്ധമാനകമുദ്രയിൽ കാട്ടണം—

തൎജ്ജനീ മദ്ധ്യമാം രെഖാം അംഗുഷ്ഠോ യ
ദി സംസ്പൃശെൽ കുഞ്ചിതൊദഞ്ചിതാശ്ചാ
ന്യാ അരാളസ്സ കരസ്തഃ വൃക്ഷ മുഖൊദ്വൃ
ക്ഷശ്ച കീലശ്ച കശ്മോരാങ്കുരഃ കരാഃ അ
രാളകാസ്സു പൎണ്ണെതെ കഥിതാ നാട്യകൊ
വിദൈഃ വൃഷ

പെരുവിരൽ ചുണ്ടൻവിരലിന്റെ നടുവിലെ രെഖയിൽ ചെൎത്ത മറ്റുള്ള വിരലുകൾ പൊങ്ങിച്ചു മടക്കിയാൽ അതിന്ന അരാളമുദ്രയെന്ന പെര— മുഖൻ വൃക്ഷം കുറ്റി മൊട്ട മുള ഇങ്ങിനെ-പദാൎത്ഥങ്ങളെ അരാള മുദ്രയിൽ കാട്ടണം- ഇതുകൾ രണ്ടുകൈകൊണ്ട കാട്ടെണ്ടതാകുന്നു-

ഊൎദ്ധ്വനാള പതാകരാഃ പാഞ്ചാംഗുല്യശ്ച യ
ത്രഹി ഊൎദ്ധ്വനാളാഭിധഃ പ്രൊക്തഃ സഖ
ദ്ധൃത മുനിപുംഗവൈഃ വൃഷ തുരംഗശ്ച ഫ
ലം വ്യാഘ്രൊ നവനീതം ഹിമം ബഷ്ഠ

ആംഭോജമൂൎണ്ണനാഭാഖ്യാ ഹസ്താസ്സവൈഷ്ണ
വ സംയുതാഃ ൧൬—

വിരലുകളെല്ലാം വണ്ണാന്റെ (എട്ടുകാലി) കാലുകൾ
പൊലെ നിൎത്തിയാൽ അതിന്ന ഊൎണ്ണനാഭമുദ്ര എന്ന
പെര — കത്തിര കായ നരി വെണ്ണ മന്ത്ര വളരെ താ
മരപ്പൂവ ഈ ൭ പദാൎത്ഥങ്ങളെ രണ്ടുകൈകൊണ്ട ഊ
ൎണ്ണനാഭമുദ്രയിൽ കാട്ടണം

പഞ്ചാനാമംഗുലീനാഞ്ച യദ്യഗ്രാമിളിതൊ
ഭവെൽ നമ്ര യത്രച വിന്യാസൊ മുകു
ളാഖ്യ കരൊ ബുധൈഃ മൂല ഭൂഗൊളെ
വാനരൊ രമ്യാനി പുഷ്പസന്തതി മുകുളാവ്യയാഃ
മത്ഥാര പാവകാൻ കരാഃ കഥിതാ നാട്യവെ
ദിഭിഃ ൧൭

അഞ്ചുവിരലുകളുടെയും അഗ്രങ്ങൾ നല്ലവണ്ണം ചെ
ൎത്താലതിന്ന മുകുളമുദ്ര എന്ന പെര — കൂമ്പൻ വാ
നരം വട്ടം മറക്കുക ഈ ൭ പദാൎത്ഥങ്ങളെ മുകുളമുദ്ര
യിൽ കാട്ടണം.

മദ്ധ്യമാ തൎജ്ജനീ മദ്ധ്യമംഗുഷ്ഠഃ പ്രവിശെ
ദ്യദി ശെഷാ സ്സന്നമിതാ യത്ര സഹസ്തകഃ
കടകാമുഖഃ പ്രൊക്തഃ കഞ്ചുകഃ കിങ്കരഃ ശൂ
കരാ മല്ലാ ബാണ വിമൊചനം ബന്ധ
നഞ്ച ഷഡ്ഭിരെതൈസ്തു സംയുക്താഃ കട
കാ മുഖാഃ ൧൭

നടുവിരലിന്റെയും ചൂണ്ടാൻവിരലിന്റെയും നടു
വിൽ പെരുവിരൽ ചെൎത്തു മറ്റുള്ള വിരലുകൾ മട
ക്കിയാൽ അതിന്ന കടകാമുഖമുദ്ര എന്ന പെര — കു
പ്പായം ഭൃത്യൻ ശൂകരൻ മല്ലൻ ശരംവിടുക കെട്ടുക

ഈ ആറു പദാർത്ഥങ്ങളെ രണ്ടു കൈകൊണ്ട കടകാമുഖ മുദ്രയിൽ കാട്ടണം.

* സംബോധാ വപിഹംസ്യേ ച ഹംസപ്പ
ക്ഷകരസ്തഥാ നിശ്ചയെ ശുകതുണ്ഡാഖ്യ ക
രഃ സംയുത ഏവഹി ഉവ്വ

സംബോധനായും ഹംസാസ്യവും ഹംസപക്ഷമുദ്രയിൽകാട്ടണം. നിശ്ചയമെന്നുള്ളത രണ്ടുകൈകൊണ്ട ശുകതുണ്ഡമുദ്രയിൽ കാട്ടണം.

ഇതി ഹസ്തലക്ഷണദീപികായാം

പ്രഥമഃ പരിച്ഛേദഃ

സമാനമുദ്രാഃ

സമീപസമയെന്നു തുല്യന്നു സമെന്നു മാനവ
കെന്നണ്ടൊപം സരോജങ്ങലെതുല്യ ഹംസ്യ
തുല്യ്യവരുണ വാരിധി വൃന്ദ ലാവണ്യ
ശ്രേഷ്ഠണ്ണെതുല്യ ചിത്തബുദ്ധി സമാനകെ
ക്രൂരശത്രു സമകരെന്നു സമെന്നസൈനിക
ശ്രുക്രകെന്നു നം സമഹംസന്നു സ്വിന്ധപാ
ദെന്നു തുല്യന്നുനിശ്വാസ ഗൽഗദെന്നു ജ
യശക്തി തുല്യഹസ്യതുല്യന്ന പുണ്യശ്ര
ണാദ്യകെന്നു ന്യ തമ ശ്രിയാമെ ദെ തു
ല്യതുല്യന്ന ദേഘ നിശ്ചയ കെന്നുപ് യുക്ത
തുല്യകെ ജല്പവസ്തു സമാനംകെന്നു നവ
ജപാലായുമെന്നു തുല്യപാന്ന ജ്യോതി
മെന്നു സമാനകെന്നു നക്ഷലോകെരാതുല്യന്നു

സ്ത്രൈണവിജയ ലക്ഷ്മിണോന അനഘശത്രുഘ്ന
സഹരെവെനച തുല്യപാലന കമ്മണി
ധ്വജദണ്ഡന്നു തുല്യഹൈപ്ന സമാനാർദ്ധച്ച്
യെനവനെനശ തുല്യസമ്മാപാ വൈചവ്
ശ്യാസാമപാനാഥ ഗഭാരമോസ പക്ഷന
തുല്യഹാപ്ന സഭാകശന സമാനകെനന്ദി
പാപരൂപമൊഴികെനു തുല്യസമാന
സ്ലൂശസംഗതി സമാനന ധന്യഗടിരെന
സപന്നവാദ്യ സമാനക നന പൂജാടകതി
തുല്യഹാപ്ന സമാനന സൃഷ്ടാശ്രമയന
വിപ്യാരശയ്യെടെതുല്യകല്പഷ്യാകടെന
സമെന നര സമാനന ഫാരസത്താരെന
തുല്യതുധനഫാടകെ ബിംബവെടെന പ
തുല്യനടെന സന്ദേശവിപരീതകെന നവ്യ
മഹീനിവൃത്തനെ തുല്യ പുരാതടപാചകെ
സമെ ഗോദക്ഷിണോ തുല്യഹാപ്നസ
മെനരജകകിങ്കരെന നന ഭൃകംചന തു
ല്യഹാപ്നാടെന കീലസൂചീസമാനകെ
തന്മലാനീ തുല്യഹന്യെന കഥിതാനാര്യ
വെദിഭിഃ ൧൦൦

സമീപവും സമയവും— അസുരനും രാക്ഷസനും— പൊയ്കയും ജലവും— വരുണനും സമുദ്രവും— സൌന്ദര്യവും അലങ്കാരവും— മനസ്സും ബുദ്ധിയും— കപിനനും ശത്രുവും— സേനയും ശൂദ്രനും— സിദ്ധനും പാകവും— ദീഘശ്വാസവും എടുത്തൊണ്ടവിറച്ച ശബ്ദിക്കലും— ജയവും ബലവും— പുണ്യവും ഗുണവും— ഇരിട്ടും രാത്രിയും— ഉറപ്പും നിശ്ചയവും— അമൃതും മ

ദ്രവ്യം- ജലബിന്ദുവും അല്പവും- ജ്വാലയും പുകയും- യുധിഷ്ഠിരനും ഭീമനും- നകുലനും ഭരതനും- അൎജ്ജുനനും ലക്ഷ്മണനും- ശത്രുഘ്നനും സഹദേവനും- ലക്ഷണവും കൎമ്മവും- കൊടിമരവും പടിയും- അഹങ്കാരവും യൌവനവും- മോഹാലസ്യവും വിവശതയും- പാതാളവും ഗൃഹവും- മാസവും പക്ഷവും- സഭയും ദേശവും- കുത്തിനൊക്കയും കയറും- തൊട്ടുകയും ഗംഗതിയും- ധന്യനും ഗംഭീരനും- ശബ്ദവും വാദ്യവും പൂജയും ഭക്തിയും- ബന്ധുവും ആശ്രയവും- വിഹാരവും കിടക്കയും- കലങ്ങിയതെന്നും പരവശതയും- ചാരപുരുഷനും സഞ്ചാരവും- ധനവും പൊന്നും- ബിംബവും പലിശയും- സംശയവും വിപരീതവും- ഭൂമിയും നിവൃത്തിക്കയും- പണ്ടെന്നും അന്തന്നും- പത്രവും തെക്കേദിക്കും- വണ്ണാത്താനും ഭൃത്യനും- പരിക്കൊടിയും കുടവും- കാറ്റും സൂചിയും- ചരുക്കവും വാട്ടവും- ഇവയെല്ലാം ഈരണ്ടീരണ്ടായിട്ടു തുല്യശബ്ദങ്ങളെക്കൊണ്ടു കാട്ടപ്പെട്ടതാകുന്നു-

നാഥഃ പിതാ ഗുരുസ്തുല്യാ ലീലാ ഭൂത്യോത്സ
വാസ്സമാ ധൈൎയ്യാരംഭൌ സമൌ തുല്യ സി
ദ്ധ്യശ്വിന്യൌ ഫലംനവാഃ ഹിമഫേനകപാനരാ
ഗ വിശാപാസാ സ്തുല്യാസ്തുല്യകരാ സ്മൃതാഃ
പാപാപരാധ ദോഷാശ്ച താകൎയ്യഗൃഹ ജ
ടായുഷഃ സമേ വിളംബക്രമമന്ദാശ്ച തുല്യ
ഹസ്യാ സ്സമീരിതാഃ വിഷാദവ്യാധി ദുഖാ
നി സമഹസ്യാനി കേവലം ഫലം

നാഥൻ അച്ഛൻ ഗുരു- ലീലയും ഉത്സാഹം ഉത്സവപോലെ ധൈൎയ്യം ആരംഭം- സിദ്ധ്യൻ- ചക്ഷു

ന്നം ഫലം പുത്രതായ്യം- സ്നേഹം അനുരാഗം വിശ്വാസം- പാപം അപരാധം ദോഷം- ഗരുഡൻ ഹംസം ജടായുസ്സ്- താമസം ക്രമം മന്ദമായത്- ഇതുകൾക്കു പൊരുള കാട്ടേണ്ടതാകുന്നു-

മിശ്രമുദ്രാഃ

വൈധവ്യം സുരതം യുദ്ധം രാമസ്ത്രീദാനമുഷ്ടി
ത്ര്യപിഷു തേഷ്വേഷ സമാഖ്യാതാ ഹസ്യാഃ ക
കമുഷ്ടയഃ ൧൨൭

വൈധവ്യം സംഭോഗം- യുദ്ധം ശ്രീരാമൻ സ്ത്രീയെ കൊടുക്കുക- ഇവ അഞ്ചു പദാർത്ഥങ്ങളെ കടകമുദ്ര കൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടുന്നു-

ഇന്ദ്രശ്ശിഖര മുഷ്ടിസ്യാൽ പ്രിയെ ഹം
സാസ്യമുഷ്ടികഃ ബ്രഹ്മാ കടക പക്ഷസ്യാ
ൽശിവസ്തു മൃഗപക്ഷകഃ ൧൨൮

ഇന്ദ്രനെ ശിഖരമുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും പ്രിയനെ ഹംസാസ്യമുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്ര കൊണ്ടും ബ്രഹ്മാവിനെ കടകമുദ്രകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും ശിവനെ മൃഗശീർഷ മുദ്രകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടുന്നു.

കർത്തരീമുഖമുഷ്ടിസ്തു വിദ്യാധര ഉദാഹൃതഃ
യക്ഷസ്തു പക്ഷമുഷ്ടിസ്യാൽ മധ്യേ ചന്ദ്രാ
ർദ്ധമുഷ്ടികഃ ൧൨൯

വിദ്യാധരനെ കർത്തരീമുഖമുദ്ര കൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും യക്ഷനെ ഹംസപക്ഷ മുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും മദ്ധ്യപ്രദേശത്ത അർദ്ധചന്ദ്രമുദ്രകൊണ്ടും

മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

കൎത്തരീ കടകാ ശാസ്ത്രേ കാല്യമാസ്യ പതാ
കഞ്ച പതാക കടകൌ മാസം തഥൈവച
പ്രഗൈന്ദ്രസ്തഥാ ൧൭

ശാസ്ത്രത്തെ കൎത്തരീമുഖ മുദ്രകൊണ്ടും കടക മുദ്രകൊണ്ടും പ്രഭാതത്തെ ഹംസാസ്യ മുദ്രകൊണ്ടും പതാക മുദ്രകൊണ്ടും അതുപ്രകാരം തന്നെ ഗോവിനെയും കാട്ടണം-

കൎത്തരി കടകം കന്യാ ശ്രീവത്സം ശിഖരാ
ങ്ഗുലി: വൎദ്ധമാനക ഹംസാസ്യ സ്ത്വധ
ര: പരികീൎത്തിത: ൧൮

കന്യകയെ കൎത്തരീമുഖ മുദ്രകൊണ്ടും കടക മുദ്രകൊണ്ടും ശ്രീവത്സത്തെ ശിഖരമുദ്രകൊണ്ടും അംഗുലിമുദ്രകൊണ്ടും അധരത്തെ വൎദ്ധമാനക മുദ്രകൊണ്ടും ഹംസാസ്യമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം.

പതാകമുഷ്ടി ഹിംസായാം പ്രതിബന്ധ
സ്തഥൈവച പതാക മുകുളൌ ഹസ്തൌ സു
ഗ്രീവാംഗദ ബാലിന:. ൧൯

ഹിംസയെ പതാക മുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും അപ്രകാരംതന്നെ തടവിനെയും സുഗ്രീവൻ അംഗദൻ ബാലി ഇവരെ പതാകമുദ്രകൊണ്ടും മുകുളമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

സംയുക്ത ഹംസപക്ഷാസ്യ: കിശാ ഹനു
മദാദയ: പതാകാ കൎത്തരീ പാൎശ്വേ പതന
നം ശുകാധര: ൨൦

ഹനുമാൻ തുടങ്ങിയ വാനരന്മാരെ രണ്ടുകൈകൊണ്ടുമുള്ള ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും പതനത്തെയും ശാപ

ത്തെയും പതാക മുദ്രകൊണ്ടും കത്തരീമുഖ മുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

അഞ്ജലി കടകഃ പ്രോക്തോ യോഗഃ പല്ലവ മുഷ്ടികഃ ഹംസഃ കടകമുദ്രാഖ്യാ സത്യം ധമ്മശ്ച സംസ്തിഃ

യോഗത്തെ അഞ്ജലിമുദ്രകൊണ്ടും കടകമുദ്രകൊണ്ടും സത്യത്തെയും ധമ്മത്തെയും പല്ലവമുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും സംസ്തിയെ കടകമുദ്രകൊണ്ടും മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

മുദ്രാമുഷ്ടിഃ പിതാ തദ്വൽ സേനാപതിരിതീരിതഃ മാതാ കടകപക്ഷസ്സ്യാൽ സഖീ വ സഖിമതഃ ൫൨

പിതാവിനെ മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും അപ്രകാരം തന്നെ സേനാപതിയെയും മാതാവിനെ കടകമുദ്രകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും അപ്രകാരം തന്നെ സഖിയെയും കാട്ടണം-

മുദ്രാപതാക ശ്ലേഷം സ്യാൽ ഹൃദ്യം പക്ഷ പതാകകഃ കാര്യം ഭാര്യാ വിവാഹശ്ച മുകുളമുകുള മുഷ്ടികഃ ൫൩

ലക്ഷണത്തെ മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും പതാകമുദ്രകൊണ്ടും ഹൃദയസന്തോഷത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്ന പദാർത്ഥത്തെ ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും പതാകമുദ്രകൊണ്ടും കാര്യം ഭാര്യാ വിവാഹം ഇവകളെ മുകുളമുദ്രകൊണ്ടും മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

താർക്ഷ്യഃ ശിഖര ദേശസ്യാ മന്നം മുകുള ദേകഃ വധമാനാഞ്ജലിരത്നം വിക്രീഡാ കടകാഞ്ജലി ൫൪

ഗരുഡനെ ശിഖരമുദ്രയുടെ ഒരുഭേദംകൊണ്ടും അന്നത്തെ മുകുള മുദ്രയുടെ ഒരുഭേദംകൊണ്ടും രത്നത്തെ വർദ്ധമാനക മുദ്രകൊണ്ടും അംഗുലിമുദ്രകൊണ്ടും ക്രീഡയെ കടക മുദ്രകൊണ്ടും അംജലി മുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

സൂചീ മുഖാംജലീ പുത്രേ പൌത്രേ പുത്രാ
വ്യദാഹൃതൌ കത്രീമുഖ മുദ്രാഖ്യൌ പു
ത്രീ കടക സൂചികാ ൱൰൫

വിശേഷത്തെ സൂചീമുഖ മുദ്ര കൊണ്ടും അംജലീ മുദ്ര കൊണ്ടും പുത്രനെയും പുത്രന്റെ പുത്രനെയും കത്രീമുഖമുദ്രകൊണ്ടും മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും പുത്രിയെ കടക മുദ്രകൊണ്ടും സൂചീമുഖമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

വർദ്ധമാനക പക്ഷാഖ്യം ബുധൈഃ പിയൂ
ഷമിഷ്യതെ മുദ്രാഖ്യ പല്ലവൌ ബാഹൂ ഉ
പായഃ പരികീർത്തിതഃ ൱൰൬

അമൃതിനെ വർദ്ധമാനക മുദ്രകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷ മുദ്രകൊണ്ടും ബാഹുവെയും ഉപായത്തെയും മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും പല്ലവമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

കടകാഖ്യകരഃ പ്രായഃ സ്ത്രീത്വേ നാവ്വൃതയൊ
ജയേൽ കടകൌ മുകുരൌ ചൈത സുന്ദരീപ
രികീർത്തിതഃ ൱൰൭

സ്ത്രീത്വത്തിങ്കൽ മിക്കവാറും കടക മുദ്ര ചെരെണ്ടതാകുന്നു- സുന്ദരിയെ കടകമുദ്രകൊണ്ടും മുകുരമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

നാശസ്സുമുഷ്ടിഭേദസ്യാൽ മദ്ധ്യാ ശിഖരപ
ക്ഷകഃ പതാകഃ കത്രീഹസ്തൌ യുവരാ
ജ ഇതിസ്മൃതഃ ൱൰൮

നാശത്തെ മുഷ്ടിമുദ്രയുടെ ഒരുഭേദം കൊണ്ടും മദ്ധ്യ

ത്തെ ശിഖരമുദ്രകൊണ്ടും ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും യുവരാജാവിനെ പതാകമുദ്രകൊണ്ടും കർത്തരീമുഖമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

സംയുക്ത ഹംസപക്ഷാഭ്യാം ദുഃഖം സ്യാ
ദഥസമ്മദഃ പൃഥഗ്ഘംസപക്ഷമുദ്രാഭ്യാം
ശൈന്യം സംയുക്തമുഷ്ടികം ൧൯

ദുഃഖത്തെ ഒന്നിച്ചുചേർത്തിരിക്കുന്ന ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും സന്തോഷത്തെ ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും മുദ്രാഭ്യമുദ്രകൊണ്ടും ശൈന്യത്തെ തമ്മിൽചേർത്തിരിക്കുന്ന മുഷ്ടിമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

കർത്തരീമുഖ ഹസ്താഭ്യാം ശംഖസോപാന
വേണവഃ നീവി സംയുക്ത മുദ്രാഭ്യാം നാ
സികാ വർദ്ധമാനകഃ ൨൦

ശംഖം സോപാനം വേണു ഇവയെ ഒന്നിച്ചുചേർത്ത കർത്തരീമുഖമുദ്രകൊണ്ടും കണ്ണക്കത്തിനെ തമ്മിൽചേർത്തിരിക്കുന്ന മുദ്രാഖ്യമുദ്രകൊണ്ടും നാസികയെ വർദ്ധമാനകമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം-

ഹംസാസ്യാഭ്യാം മണ്ഡപം ചൈ ഹസ്ത അളകൊ
ഹംസപക്ഷകഃ ശൈവലഞ്ച തഥൈ
വാഹുഃ നാട്യശാസ്ത്ര വിശാരദാഃ ൨൧

മണ്ഡപത്തെ ഹംസാസ്യമുദ്രകൊണ്ടും അളകത്തെയും പച്ചി(ചണ്ടി)യെയും ഹംസപക്ഷമുദ്രകൊണ്ടും കാട്ടണം

ചക്രം സർവ്വജ്ഞയോർന്യസ്യാൽ സൂചീമുഖ
സമാഹിതഃ ഹസ്ത ശിഖര നാമതി വി
ജ്ഞേയം വിന്ധ്യയെ സ്സൂരാ ൨൨

ഭർത്തൃത്വമുള്ളതിനെ ഹല്ലാട്ടിയ്ക്കിച്ചു ശിഖരമുദ്രകൊ

ദം സൂചിപ്പിച്ചുംകൊണ്ടും കാട്ടുന്നു

പ്രായഃ പ്രോക്താ മിശ്രഹാസ്യാ നാട്യശാ
സ്ത്രോക്ത വർത്തനാ ശേഷാസ്തു ഹാസ്യാ
ജ്ഞാതവ്യാ വിദഗ്ദ്ധൈർന്നാട്യ ദർശനാൽ പ്രവന്ധ

മിക്കവാറും സമ്മിശ്രങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഹാസ്യങ്ങളു ശാസ്ത്രത്തിന്നനുസരിച്ചു പറഞ്ഞു ശേഷമെല്ലാം കണ്ടറിയേണ്ടതാകുന്നു-

ഇതി ഹാസ്യലക്ഷണ ദീപികായാം

ദ്വിതീയഃ പരിച്ഛേദഃ

(സമ്പൂർണ്ണം)

കേരള സാഹിത്യ
അക്കാദമി